

EL MSRD rakendamise esimese etapi kokkuvõte Eesti mereala kohta

EL merestrateegia raamdirektiivi rakendamise esimese etapina on ekspertgrupp, mis koosneb vastavate erialade tippspetsialistidest ja KKM ametnikest (kokku üle 30-ne eksperdi ja ametniku), koostanud järgmised materjalid:

1. Eesti mereala kohta kõigi olemasolevate merekeskkonda iseloomustavate keskkonnaparameetrite ja survetegurite seisundi ülevaate – nn. mereala esialgse seisundi hindamise aruande (käsitlemist vajavate merekeskkonda iseloomustavate parameetrite ja survetegurite loend on määratletud direktiivi lisas III).
2. Eesti mereala keskkonnaseisundi esialgse hindamise käigus teostati sotsiaal-majanduslik analüüs, mis on merestrateegia raamdirektiivi esialgse hindamise üks osa. Selles hinnatakse merendussektori olulisust riigi majandusele, merendussektori loodavaid tulusid ning merekeskkonna halvenemisega kaasnevaid kulusid. Sotsiaal-majanduslikul analüüsil on lisaks merekasutuse tulude ja kahjude esialgsele hindamisele oluline roll ka keskkonnasihtide määratlemisel (sihtide realistlikkus) ja meetmeprogrammi poliitikameetmete ning erinevate poliitikainstrumentide (regulatsioonid, majandushoovad, jne) tulu-kulu ja kulu tõhususe hindamisel (järgmistes etappides). Lisaks tuleb arvestada Eesti mereala väliste, nt naaberriikide merekasutusest tulenevate mõjudega ning meetmeprogrammi erinevate meetmete maksumuse proportsionaalsusega.
3. Eesti mereala hea keskkonnaseisundi määratlemiseks teostati direktiivi ja juhendmaterjalide poolt nõutud ning Eestis praeguseks kasutuses olevate keskkonnaindikaatorite inventuur (hea keskkonnaseisundit iseloomustavate tunnuste loend (11 tunnust) on ära toodud direktiivi lisas I). Nende põhjal, arvestades juba kehtivaid rahvuslikke ja rahvusvahelisi regulatsioone, koostati ka ettepanek merekeskkonna edasise parandamise tegevuse keskkonnasihtide kogumi kehtestamiseks.

Läbiviidud analüüsi tähtsamateks tulemusteks on:

- Eesti mereala **seisundit** mõjutavad nii maismaal kui Läänemere avameres toimuvad protsessid ja mõjurid. Merekeskkonna seisundit iseloomustavate parameetrite analüüs viitas juba varasemast ajast teadaolevatele probleemidele (merevee eutrofeerumine, võõrliikide levik, kalavarude üleekspluateerimine) samas mitmete teemade puhul on olukord Eesti merealadel soodsam kui mujal Läänemeres (radioaktiivne reostuse tase on madal, ohtlike ainete kontsentratsioonid enamikus ei ületa kehtestatud lävendeid, bioloogilise mitmekesisuse seisund enamasti hea, mereelupaikade levik ja seisund enamuses hea). Analüüs tõi välja ka valdkonnad, kus Eestis käesoleval hetkel puudub võimalus anda hinnang kogu mereala kohta kas puuduliku andmestiku või puuduva ekspertiisi tõttu (näiteks sellistes valdkondades kui merepõhja struktuur ja seisund, veeluse müra levik, mereprügi mõju mereelustikule ja elupaikadele).
- Olemasolevate inimtekkeliste **survetegurite** analüüs tõi välja, et enamike survetegurite puhul on tegemist lokaalse, rannikulähedase mõjualaga, samas kui merealade inimkasutuse intensiivsus on üldiselt üsna madal võrreldes muude Läänemere piirkondadega.
- Eesti mereala **hea keskkonnaseisundi (HKS)** määratlemiseks teostatud **indikaatorite inventuur** näitas et analüüsitud 132-st erinevast indikaatorist sobis HKS hindamiseks 83

indikaatorit millest 60 osutas HKS saavutamisele ja 23 HKS mitte saavutamisele Eesti merealal. 31 juhul oli indikaator küll mingis arendamise järgus Eesti mereala jaoks olemas, kuid kas puuduliku andmestiku või mittetäiusliku hindamissüsteemi tõttu käesoleval hetkel mitte kasutatav.

- Kõige suurem arv indikaatoreid oli tunnuse 1 (bioloogiline mitmekesisus) kohta, kus enamuse indikaatoreid viitas ka HKS taseme saavutamisele. Kõige rohkem HKS mittesaavutamisele viitavaid indikaatoreid oli tunnuste 2 (võõrliigid), 3 (kalandus) ning 5 (eutrofeerumine) indikaatorite hulgas. Kõige suurem HKS saavutamisele viitavaid indikaatoreid oli tunnuste 8 (saasteainete kontsentratsioonid) ja 9 (saasteained kalades ja muudes inimtarbimiseks ette nähtud mereandides) indikaatorite valimis.
- Inventuuri tulemustest paistab ka selgelt välja **seire ja indikaatorite arendamise vajadus** tunnuste 7 (merevee püsivate hüdrograafiliste muutuste mõju), 10 (mereprügi) ja 11 (energia ja müra) osas ning olemasolevate seireprogrammide geograafilise katvuse ühtlustamine ning vaatluste sageduse suurendamine eriti avameres.
- **Sotsiaal-majandusliku merekasutuse analüüsi** kohaselt oli 2010. aastal Eesti meremajanduse osakaal tööhõives 3,6%, maksulaekumistes 3,0% ning ettevõtete poolt loodavas lisandväärtuses 5,5%. Merendussektor andis otseselt tööd vähemalt 20 581 inimesele. Kõige rohkem lisandväärtust loodi sadamate ja nende teenindamisega seotud teenuste sektorites, samuti on selles sektoris hõivatud kõige rohkem inimesi võrreldes ülejäänud merendussektoritega.
- **Merega seotud sektorite arengute analüüsist** nähtub, et aastaks 2020 on kõikides merendusega seotud valdkondades oodata merekasutuse taseme kas püsimist või pigem kasvu. Paratamatult kaasneb majandus- ja kasutustrendide jätkumisel ja kasvamisel ka keskkonnamõju. Eesti merekeskkonna seisundit mõjutavad eelkõige sadamad, kaubavedu meritsi ja kalandus. Läänemere üks suuremaid keskkonnaprobleeme on eutrofeerumine. Kuigi eutrofeerumine on iseenesest looduslik protsess, avaldab intensiivne põllumajandus sellele jätkuvat olulist mõju. Merekeskkonna seisundi parandamiseks ning hea keskkonnaseisundi saavutamiseks aastaks 2020 on soovitatav kaaluda võimalusi uute või täiendavate keskkonnasurvet vähendavate meetmete välja töötamiseks just nimetatud valdkondades (st lisaks juba kehtivatele meetmetele, mis tulenevad ka seotud valdkondade seadusandlusest, nt HELCOMi soovitusel, EL veepoliitika raamdirektiiv jt).
- **Merekeskkonna halvenemisega kaasnevaid kulusid** analüüsiti eutrofeerumise puhul. Inimeste maksevalmidusel põhinevate hinnangute kohaselt, võib eutrofeerumisest tingitud kuluks Eestis lugeda 17 miljonit eurot aastas. Eesti elanik on nõus maksma aastas keskmiselt 17 eurot selle eest, et eutrofeerumist põhjustavate inimtekkelise toitainete (fosfor ja lämmastik) kogus väheneks 2050. aastal HELCOM'i Läänemere tegevuskavas nõutud tasemele ja Läänemere keskkonnaseisund paraneks. Täiendavalt tuletati teiste riikide analüüside põhjal hinnangud ohtlike ainete ja tulnukliikide levikust tingitud potentsiaalsetele kahjudele.
- Esialgse hindamise **sotsiaal-majandusliku analüüsi** üks olulisemaid tulemeid on see, et koondati olemasolev teadmine (seni teostatud uuringud) ning saadi ülevaade olemasolevatest statistika ja administratiivsete andmebaaside võimalustest ja piirangutest. Tõdeti, et kui

merekasutuse osas on uuringuid teostatud, siis mere ökosüsteemi teenuste kulude või hüvede uuringud enamasti puuduvad. Merendusega seotud statistika ei ole piisava majandustegevuse detailsusega (soovitav EMTAK tase oleks 4-5 kohaline, kuid andmed on esitatud 2 kohalise EMTAK tasemel) ja haldusterritoriaalse jaotusega (soovitav oleks valla tase, kuid andmed on esitatud maakonna tasemel). Järgmistes etappides on Eesti merekasutuse ja poliitikameetmete mõju hindamiseks vaja detailiseerida ja seostada olemasolevad andmebaasid. Sealjuures on vaja kaaluda võimalust luua rahvamajanduse arvepidamise juurde nn vee (sh mere) satelliitkonto, mis võimaldaks siduda majandussektorite andmed (lisandväärtus, tööhõive, investeeringud jm) selle majandustegevuse keskkonnamõjudega (vee- või merekasutus, saaste jm). Niisuguseks arvepidamiseks on tarvis kasutada statistikat EMTAK-i 4. või 5.- ndal tasemel ning suurema regionaalse eristatusega. Rahvusvahelise kogemuse kohaselt on veekonto koostamine seotud ka nt veepoliitika raamdirektiivi rakendamisega ja regulaarse mõjuhindamisega. Samuti saaks koostatavat satelliitkontot seostada nii tööstusheidete direktiivi ja ka põllumajanduspoliitikaga seotud seiretega ja mõju hindamisega. Ökosüsteemi teenuste lähenemisel põhinev andme- ja uuringuvajadus vajab veel kaardistamist. Eesmärgiks oleks luua alus, mis võimaldab hinnata edaspidi ka Eesti mere ökosüsteemiteenuste koguväärtust (kasutus- ja mittekasutusväärtused).

- Merestrategia rakendamise järgmisteks ja ning merekeskkonna hea seisundi sihtide pidevaks hindamiseks ja ajakohastamiseks mõeldud **seireprogramm** (aastaks 2014) peab lisaks merekeskkonna seisundi mõõdikutele hõlmama ka merekasutuse ja mere ökosüsteemi teenuste sotsiaal-majanduslike mõjude seiret. On vaja kaaluda võimalust luua rahvamajanduse arvepidamise juurde nn vee (sh mere) satelliitkonto, mis võimaldaks siduda majandussektorite andmed (lisandväärtus, tööhõive, investeeringud jm) vastava majandustegevuse keskkonnamõjudega (vee- või merekasutus, saaste jm). Mere ökosüsteemi teenuste lähenemisel põhinev andme- ja uuringuvajadus vajab samuti kaardistamist .
- Teostatud analüüsi põhjal, ekspertide poolt väljatöötatud **keskkonnasihtide kogum** põhineb enamikus juba olemasolevatel, riiklike arengukavade ja strateegiatega ning rahvusvaheliste kokkulepetega määratletud kohustustel ja sihtidel, samas arvestab vajadust integreerida merekeskkonna seisundi parandamisega seni katmata valdkondades ning loob ühtse, integreeritud arusaama ja tegevussuunitluse merekeskkonna hea keskkonnaseisundi saavutamiseks.